(2018). *Hygienic assessment of different forms of physical education lessons organization in primary school. Wiad Lek.* Vol. 71(3 pt 1). P 542–545. [in English].

16. Manolachi V. (2020). Age aspect of the judoka sportsmanship training. *Ştiinţa Culturii Fizice.* Vol. 2(Iss. 36), P. 184–188. [in English].

17. Obradović J., Armstrong-Carter E. (2020). Addressing educational inequalities and promoting learning through studies of stress physiology in elementary school students. *Dev. Psychopathol.* Vol. 32(5), P. 1899−1913. https://doi.org/10.1017/S0954579420001443. [in English].

18. Orlov Aleksandr, Gunina Larisa (2024). Testing of the suggested algorithm for the correction of psychoemotional stress manifestations in students through the use of meditative techniques in combination with pharmacological support in the Ju-jutsu martial art. *Sporto Mokslas.* N 1(105), P. 53−60. https://doi.org/10.15823/sm.2024.105.7. [in English].

19. Razmireț V., Goncearuc S. (2023). The development of emotional intelligence within the sport of judo during the adolescent period. *Proc. Int. Sci. Congress „Sports, Olimpysm, Health" (SOH-2023):* 28-30 September. Chisinau. P. 149−152. [in English].

20. Vysochina N.; Romoldanova I., Kuznetsova O. (2022). Mental properties' formation of the personality of athletes specializing in taekwondo. *Edinoborstva.* Vol. 1(Iss. 23). P. 82–91. https://doi.org/10.15391/ed.2022-1.08. [in English].

21. Yáñez-Silva A., Buzzachera C. F., Piçarro I. D. C. (2017). Effect of low dose, short-term creatine supplementation on muscle power output in elite youth soccer players. *J. Int. Soc. Sports Nutr.* Vol. 14, P. 5. https://doi.org/10.1186/s12970-017-01622. [in English].

22. Yang D., Wang X. (2025). The influence and mechanism of Taichi Chuan on improving mental health in adolescents: The chained mediating effect of meaning in life and psychological resilience. *Acta Psychol. (Amst).* Vol. 255, P. 104932. https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2025.104932. [in English].

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.12(199).14
УДК: 796.01/.09 : 796.33

Дулібський Андрій Васильович,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри футболу,
Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0000-0001-6652-8391
Масол Валерія Володимирівна,
доктор філософії, викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
https://orcid.org/0000-0002-5214-073X
Колобич Олег Васильович,
старший викладач кафедри футболу,
Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0009-0006-5772-5135
Згоба Віктор Лукович,
викладач кафедри спортивних і рекреаційних ігор,
Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0009-0000-6546-3207
Когут Юрій Васильович,
викладач кафедри легкої атлетики
Львівський державний університет імені І. Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0000-0002-0346-958X
Строкун Михайло Ярославович,
викладач кафедри легкої атлетики,
Львівський державний університет імені І. Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0009-0008-1479-6317
Карапінка Назарій-Юрій Іванович,
магістрант кафедри футболу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені І. Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0009-0000-9422-1485

ОРГАНІЗАЦІЯ, ПРОВЕДЕННЯ І НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ГРІ ТА СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ ФУТБОЛІСТІВ ФЛАНГОВИХ АМПЛУА

Для сучасного футболу характерними є динамічні зміни структур і ролей гравців, зокрема значущим місцем у тактико-стратегічних схемах відіграють гравці флангових амплуа – фулбеки, латералі, вінгбеки, вінгери, класичні флангові захисники, флангові півзахисники та нападники. Зміна темпу, універсалізація футболістів,

різноманіття тактико-стратегічних моделей обумовили підвищення вимог до гри футболістів цих амплуа, змагальна діяльність яких зосереджена, в основному, у флангових і напівфлангових зонах.

Гравці флангових амплуа займають у сучасному футболі важливі тактико-стратегічні позиції, а їх спеціалізоване навчання, спортивна підготовка та відбір потребують комплексного підходу, що поєднує організаційні, методичні та науково-аналітичні інструменти.

Тому вивчення спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації гравців флангових амплуа видається достатньо вагомим й інформативним знаряддям пізнання у сучасних умовах розвитку європейського та світового футболу. Даний інформаційно-методичний компонент може надати можливість підвищення якості побудови та організації селекційних та змагально-ігрових аспектів, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності українських професійних команд з футболу на міжнародній спортивній арені.

***Мета** дослідження – визначити особливості організації, проведення та науково-методичного забезпечення процесу навчання грі та спортивного відбору, селекції й ігрової орієнтації футболістів флангових амплуа.*

***Ключові слова:** футбол, гравці флангових амплуа, спеціалізоване навчання, спортивний відбір.*

Dulibskyy Andriy, Masol Valeriia, Kolobych Oleh, Zgoba Viktor, Kohut Yuriy, Strokun Mykhailo, Karapinka Nazariy-Yuriy. Organization, conduct, and scientific-methodological support of the training process and sports selection of football players in flank (wing) positions

Modern football is characterized by dynamic changes in structures and player roles, with players in wing positions playing a significant role in tactical and strategic schemes – full-backs, laterals, wing-backs, wingers, traditional wing defenders, wing midfielders, and forwards. Changes in tempo, the versatility of players, and the variety of tactical and strategic models have led to increased demands on the performance of players in these positions, whose competitive activity is mainly concentrated in wing and half-flank zones.

Wing players occupy important tactical and strategic positions in modern football, and their specialized training, sports training and selection require a comprehensive approach that combines organizational, methodological and scientific and analytical tools.

The educational, training and competitive activities of wing players are complex and require a combination of high physical fitness, technical and tactical skills, tactical and strategic versatility and psychological resilience. A systematic approach to the organization of specialized training and sports training of wing players allows to increase the effectiveness of the game on the wings and ensure the competitiveness of the team at a modern level.

Therefore, the study of selection and game orientation of wing players seems to be a fairly significant and informative tool of knowledge in the modern conditions of the development of European and world football. This information and methodological component can provide an opportunity to improve the quality of construction and organization of selection and competitive and game aspects, which will contribute to the growth of the competitiveness of Ukrainian professional football teams in the international sports arena.

The purpose of the study is to determine the features of the organization, conduct and scientific and methodological support of the process of learning to play and selection and the game orientation of football players in flank roles.

***Keywords**: football, players in flank roles, specialized learning, selection.*

Постановка проблеми. Для сучасного футболу характерним є висока інтенсивність ігрових дій, зростання швидкісно-силових навантажень та максимальне ускладнення тактико-стратегічних моделей гри. У цьому контексті особливе значення набуває навчально-тренувальна та змагальна діяльність футболістів флангових амплуа (флангових захисників, латералів, півзахисників, вінгерів і нападників), які виконують широкий спектр ігрових функцій як при обороні власних воріт, так і у перехідних фазах гри та у фазі атакувальних дій на ворота команди суперника.

Теоретичне підґрунтя сучасної гри флангових футболістів – це складний інтегративний конструкт із елементами:

- гнучкої тактико-стратегічної моделі;
- когнітивної мобільності й багатовекторності дій;
- універсалізму фізіологічної, технічної й тактичної підготовки;
- адаптивної аналітики, digital-технологій, Big Data;
- культурної специфіки й ідентичності кожної футбольної нації.

Міжнародний та український досвід доводить: флангові (та напівфлангові) гравці є важливими маркерами розвитку тактики і стратегії футболу, носіями високого ігрового інтелекту, об'єктами першочергових навчально-тренувальних і когнітивних інвестицій. Сучасні підходи до навчання та підготовки гравців флангових амплуа передбачають одночасно розвиток індивідуальної майстерності, ігрового інтелекту, здатності ефективно діяти у декількох тактико-стратегічних побудовах, під тиском, а також у так званих сценаріях невизначеності у процесі гри.

Ці фундаментальні положення слугують основою для подальшого дослідження та удосконалення моделей когнітивного розвитку гравців флангових амплуа, впровадження інноваційних навчально-тренувальних програм та технологічних рішень в системах спеціалізованого навчання та спортивної підготовки елітних футболістів.

Зв'язок роботи з науковими темами. Роботу виконано у межах теми "Удосконалення системи підготовки кваліфікованих спортсменів в ігрових видах спорту на різних етапах багаторічного удосконалення" згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2021 - 2025 рр. (номер державної реєстрації 0122U001576) [3 - 5].

Роль авторів полягає у розробці та експериментальному обґрунтуванні спортивного відбору та селекції футболістів флангових амплуа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманіття наукової літератури з теми гри флангових футболістів відображає багатогранність їх функціональних обов'язків: від детального аналізу тактико-стратегічних структур і до досліджень у сфері біомеханіки, нейрофізіології, когнітивного розвитку та соціальних аспектів спеціалізованого навчання та спортивної підготовки гравців флангових амплуа. Згідно з даними наукових досліджень, представлених у науково-метричних базах Scopus, Web of Science, Google Scholar і спеціалізованих досліджень ФІФА [1 - 8], сучасна модель розвитку когнітивних навичок у футболі спирається на поетапність формування ключових компонентів:

1. Сенсорні навички ("sensory skills"): оперативність сприйняття зорових і слухових сигналів, вміння зчитувати мікро-позиційні зміни у грі суперників/партнерів.
2. Ігровий інтелект ("game intelligence"): комбінація швидкого аналізу простору, усвідомленого прийняття рішень щодо позиціонування, взаємодії з партнерами.
3. Антиципація ("anticipation"): вправність у передбаченні дій суперника, гнучкість тактичного планування наперед.
4. Стратегія погляду ("visual search/eye strategy"): навички розподілу та фокусування уваги, застосування специфічних візуальних патернів скринінгу поля.
5. Аналітичний синтез ("analytical synthesis"): управління складною інформацією, порівняння патернів і ситуацій у реальному часі.
6. Багаторівневий аналіз ("multi-level analysis"): інтеграція кількох когнітивних процесів, складне мислення зустрічних сценаріїв та адаптація під високий інформаційний тиск матчів міжнародного рівня (табл. 1).

Таблиця 1

Модель розвитку когнітивних навичок футболістів флангових амплуа
від початкового до міжнародного рівня
(за даними наукових досліджень, представлених у науково-метричних базах Scopus, Web of Science та спеціалізованих досліджень ФІФА/УЄФА)

Етапи розвитку	**Сенсорні навички**	**Ігрове мислення**	**Антиципація**	**Стратегія погляду**	**Аналітичний синтез**	**Багаторівневий аналіз**
Початковий	Базове розпізнавання руху м'яча та гравців, слухові реакції	Просте визначення напрямку атаки своєї команди	Слідування за м'ячем, прості передбачення	Фіксація погляду на м'ячі та найближчих гравцях	Початковий тактичний аналіз «свій – чужий»	Відсутність системного аналізу гри та окремих ігрових ситуацій
Дитячо-юнацький	Оперативне зчитування ігрових подій флангової зони	Вибір між 2 - 3 варіантами передачі м'яча на вільного партнера	Визначає можливий рух або тактичні дії суперника	Чергування погляду між м'ячем та простором	Простий синтез ігрової інформації	Виділяє окремі моделі ігрової поведінки
Елітний юнацький	Вміння оперативно ідентифікувати зміну ігрових позицій партнерів і суперників	Мультиваріативність рішень у простих ігрових ситуаціях	Передбачає напрямок передач та дій опонента	Застосовує "сканування" поля	Комплексний аналіз декількох ігрових зон	Аналізує одночасно дії суперників і партнерів
Професійний	Скринінг деталей тактико-позиційних змін	Відшліфоване автоматизоване тактичне мислення	Випереджає суперника за рахунок асоціативних моделей	Стратегічно розподіляє увагу	Синтезує складні тактичні ситуації	Проводить глибокий аналіз сценаріїв тактичних взаємодій
Елітний/ міжнародний	Миттєве інтегрування сенсорної інформації з аналізом	Продукує креативне прийняття рішень, нестандартний просторовий підхід	Передбачає тактичні зміни у грі всієї лінії захисту (півзахисту, нападу) суперників	Динамічно керує стратегіями погляду (фази «швидкого сканування»)	Інтегрує дані від позицій, ситуацій, контексту матчу	Формує багаторівневий аналіз тактичних сценаріїв під міжнародний тиск

Дана таблиця представляє структуру етапності розвитку когнітивних навичок флангового футболіста з урахуванням сучасних європейських і глобальних практик, підкріплених аналітикою Scopus, Web of Science, спеціалізованих досліджень ФІФА та УЄФА [1-8].

У науковому та тренерському дискурсі когнітивні навички футболіста тлумачаться як інтегративний комплекс сприйняття, уваги, пам'яті, процесів прийняття рішень і тактичного прогнозування, що забезпечують оптимізацію ігрової поведінки у динамічно-інформаційно складному середовищі матчу. Зокрема, флангові гравці, завдяки багатовекторності ігрових ситуацій (обігрування один-в-один, створення ігрового простору, адаптація під зміну флангу тощо), повинні проходити послідовні етапи розвитку своїх когнітивних інструментів – від базових сенсорних навичок до інтегрованого багаторівневого тактико-аналітичного мислення [8].

Фінальний когнітивний рівень – багаторівневий аналіз, що характеризується інтеграцією одночасно кількох інформаційних потоків (позиційні дані, сигнали тренера, стани партнерів, логіка гри суперника) у єдину систему прийняття ігрових рішень. Це досягається через багаторічну системну роботу у високостимулятивному навчально-тренувальному контексті (елітних академіях), гострий тактичний інтелект та досвід участі у матчах різного рівня складності. Наукові публікації характеризують багаторівневий аналіз як вінцеву когнітивну компетентність, завдяки якій майстри флангу стають ключовими гравцями на світових аренах – від Чемпіонатів світу до Ліги чемпіонів УЄФА [1; 3 - 8].

Для провідних футбольних академій і тренерських центрів (у Бельгії, Данії, Іспанії, Нідерландах, Німеччині, Франції, Хорватії) розробляються власні цифрові платформи й інструментарії, що візуалізують індивідуальний прогрес кожного футболіста по дорожній карті – це прискорює диференційований підхід до виховання та дозволяє точно калібрувати навчально-тренувальні сценарії у відповідності до реального рівня когнітивних здібностей гравця.

Нижче наводяться особливості підходу до розвитку когнітивних навичок флангових гравців у 12-ти провідних футбольних країнах, з акцентом на основні специфічні риси навчально-тренувального процесу, науково-методичної підтримки та використання сучасних технологій у змагальній діяльності футболістів флангових амплуа (табл. 2):

Таблиця 2

Моделі розвитку когнітивних навичок
(розуміння гри, сприйняття інформації, обробка ігрової інформації, ігрове мислення, ігрова пам'ять, ігрова увага, мова гри, прийняття ігрових рішень та розв'язання ігрових завдань)
гравців флангових амплуа у провідних футбольних країнах світу

Країна	**Методологічний підхід**	**Ключові особливості розвитку когнітивних навичок**	**Приклади/ технології**
Англія	"Game intelligence" (Ігровий інтелект) (інтеграція елементів ігрового інтелекту з фізичною підготовкою)	Стандартний модуль FA DNA, акцент на скануванні ігрових зон футбольного поля / прийнятті рішень гравців флангових амплуа	Академії Асоціації футболу Англії, тренінги "scanning", Footballing Brains, системи "tracking"
Аргентина	Креативність та імпровізація плюс "anticipation training" (заняття з елементами розвитку рівня антиципації ("читання гри"))	Вправи на розширення антиципації, автономія прийняття ігрових рішень у простих, ускладнених і складних ігрових ситуаціях	Вправи "1 в 1", "2 в 2", "3 в 3", а також "2 в 1", "3 в 2", "1 в 2", "2 в 3", "anticipation drills", локальні futsal сесії, гра в міні-футбол
Бельгія	«Four Corners Model» («Модель чотирьох кутів») та когнітивно-рефлексивні навчально-тренувальні заняття	Поетапний розвиток сенсорики + ігрового мислення + ігрового аналізу	«Cogi Training» (Michel Bruyninckx), SmartGoals, Pro Soccer Data
Бразилія	«Jogo Bonito» з елементами сенсомоторики та координації	Активна робота на формування «футбольної інтуїції», дитячі «street football» («вуличний футбол») цикли	«Закидання» в неоднозначні ігрові ситуації; Capoeira drills
Данія	«Cognitive-Behavioural Football Model» («Когнітивно-поведінкова модель гри у футбол»)	Системні вправи для розвитку стратегії погляду та адаптації до складних ігрових умов	Cognigoals, VR симуляції, football & vision тренінги
Іспанія	Модель "Тікі-таки" з акцентом на розуміння гри при обмеженні ігрового часу і простору та багатоходовий аналіз ігрових ситуацій	Тактична гнучкість, динамічне сканування ігрових зон футбольного поля, когнітивне навантаження в ігрових вправах	VR-платформи для аналізу простору, тренінги "take-decision" щодо прийняття швидких і правильних ігрових рішень
Італія	Комбінований принцип "Ігрова дисципліна – Тактика – Аналіз гри" ("Disciplina-Tattica-Analisi")	Акцент на тактично-аналітичному мисленні, ідентичності ігрової ролі на футбольному полі гравців флангових амплуа	Центри «Cognitive Football«, навчально-тренувальні заняття під наглядом психофізіологів
Нідерланди	"Total Football", модуль "vision-cognition"	Поетапна інтеграція візуального сканування та аналізу ігрових завдань	"Smart Goals", "Cognigoals", "Football Analyzer apps"

		для гравців флангових амплуа	
Німеччина	"Spielintelligenz" ("Ігровий інтелект") – структурована когнітивна підготовка	Впровадження когнітивних тренінгів з елементами розвитку сенсорики до аналітико-ігрових вправ на розвиток ігрового інтелекту	S2S нейро-тренери, Neuronics, різнорівневі сканінг-платформи
Португалія	"Game Model Cognitive" ("Когнітивні ігрові моделі") + футзальні практики для гравців флангових амплуа	Високий рівень мультифакторного тренування (аналітика + імітація протидії суперника + активна протидія в ігрових вправах)	Академії футбольних клубів "Бенфіка", "Порту", "Спортінг", Porto Cognition Labs, futsal drills
Франція	"Plan de Formation" із інтеграцією аналітичного синтезу	Послідовна модель: сенсорика → аналіз ситуації → багаторівневий прогноз	INSEP Cognitive Lab, програми "decision making"
Хорватія	Система «Functional Game Tactical Intelligence» ("Функціональний тактичний ігровий інтелект")	Комбінація аналітично-ігрових і сенсомоторних вправ у спеціалізованому навчально-тренувальному процесі гравців флангових амплуа	Функціональний аналіз дій у грі "1 в 1", персоналізовані мікрогрупові навчально-тренувальні заняття

Мета дослідження – визначити особливості організації, проведення та науково-методичного забезпечення процесу навчання грі та спортивного відбору, селекції й ігрової орієнтації футболістів флангових амплуа.

Основні **завдання дослідження**:

1. Вивчити досвід організації, проведення та науково-методичного забезпечення процесу навчання грі та спортивного відбору, селекції й ігрової орієнтації гравців флангових амплуа.
2. Проаналізувати науково-практичні та науково-методичні підходи спеціалістів футболу щодо організації та проведення навчальних, навчально-тренувальних і змагальних форм навчання грі та спортивного відбору, селекції й ігрової орієнтації футболістів флангових амплуа у різних вікових групах.
3. Удосконалити критерії оцінки техніко-тактичної підготовленості гравців флангових амплуа у сучасних системах гри команд з футболу.
4. Визначити кількісні показники та варіативність індивідуальних і командних критеріїв змагальної діяльності футболістів флангових амплуа у сучасних системах гри команд з футболу.
5. Розробити і експериментально обґрунтувати методику удосконалення підготовки футболістів на основі використання різноспрямованих моделей техніко-тактичних дій гравців флангових амплуа у сучасних системах гри команд з футболу.

У дослідженні використано такі **методи**:

1. Аналіз науково-методичних та науково-періодичних спеціалізованих літературних джерел.
2. Аналіз і синтез даних та матеріалів всесвітньої системи сполучених комп'ютерних мереж Інтернет.
3. Педагогічний контроль навчально-тренувальної та змагальної діяльності футболістів флангових амплуа.
4. Метод експертних оцінок.
5. Педагогічні контрольні тестування.
6. Методи оцінки функціонального стану гравців флангових амплуа.
7. Методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна система спеціалізованого навчання та розвитку юних футболістів у спортивних школах у сфері спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації гравців флангових амплуа є достатньо чітко структурованою. І першим етапом на цьому тривалому шляху до професійного визнання є етап ознайомлення та початкової спортивної підготовки. Саме на цьому етапі юні футболісти здобувають перші знання та набувають початкових умінь щодо змагальної діяльності гравців різних амплуа. Стосується це і розуміння та опановування гри на фланзі.

Початкова підготовка: фундамент і мотивація.

Процес формування майбутнього флангового гравця високої кваліфікації стартує ще у дитячо-юнацьких спортивних школах або на етапі навчання грі у футбольних секціях. На цьому етапі акцент робиться на:

- Розвитку базових рухових навичок (координаційні здібності, швидкість мислення та ігрової реакції, розвиток відчуття ігрового балансу)
- Ознайомлення із грою на фланзі через просторову гру (ігри на розширення поля для гри, гра "1 в 1" на фланзі)
- Основах володіння м'ячем і початковому дриблінгу.

Передові науково-методичні підходи пропонують впроваджувати ігрові модулі з міні-футболу та футзалу, адаптуючи інтенсивність і тривалість занять до етапу становлення дитини, її віку та біологічної зрілості.

У молодшому шкільному віці важливо чергувати елементи ігрової свободи (інтуїтивні ігрові дії на фланзі) із обов'язковим формуванням базових технік – від швидкого бігу з м'ячем до початкових елементів командної гри (передачі м'яча, відкривання, участь у побудові тактичних ліній у захисті та нападі). Вікові навчально-тренувальні моделі віддають перевагу варіативним модулям, що дозволяють дітям обрати амплуа, не закриваючи для розвитку жодної з функціональних позицій на полі.

На етапі 10 - 13 років посилюється робота із спеціалізацією: майбутніх флангових гравців вчать основних правил користування ігровим простором, вибору моменту для швидкісного ривка, передач м'яча у високому ігровому темпі та переходах з оборони в атаку і навпаки. У цьому віці важливо закласти фундамент розуміння поняття "часу і простору", тобто коли і куди рухатися, щоб максимально використати ширину і довжину поля.

Прикладом такого підходу може слугувати методика навчання гравців флангових амплуа в академії професійного футбольного клубу «Барселона», одній з найпередовіших і якісних футбольних шкіл – "Ла Масія" (Барселона, Іспанія). Відомий підхід іспано-барселонської "Ла Масії" до раннього розвитку майбутніх флангових зірок полягає у створенні умов для природного прояву індивідуального стилю, одночасно поєднуючи навчально-тренувальні заняття у малих групах та ігрові симуляції.

Основний акцент на таких навчально-тренувальних заняттях – прийняття правильних рішень під тиском та у максимально швидкому ігровому темпі. Таке середовище дозволяє майбутнім фланговим гравцям проявляти креативність і навчатися ефективно користуватись дриблінгом, а також відчувати моменти для ігрового прискорення чи уповільнення.

Флангові гравці повинні поєднувати високий рівень спеціальної фізичної підготовленості з техніко-тактичною грамотністю і тактико-стратегічною універсальністю. Детальне вивчення матеріалів науково-методичної та спеціальної літератури свідчить, що навчально-тренувальний процес для цієї категорії футболістів має, передусім, включати:

- Розвиток швидкісної та швидкісно-силової витривалості – оскільки гравці флангових амплуа здійснюють найбільшу кількість прискорень, спринтів та різноманітної ривково-гальмівної роботи на довгі (понад 30 метрів), середні (20 - 30 метрів), короткі (10 - 15 метрів) та субкороткі (3 - 5 метрів) бігові дистанції протягом матчу.
- Цілеспрямоване формування техніко-тактичних навичок у вузьких ігрових зонах – вміння виконувати точні передачі під тиском суперника, обігрувати один в один, здійснювати навісні та пострільні передачі м'яча, які загострюють гру поблизу воріт команди суперника.
- Ігрову інтеграцію атакувальних і оборонних дій – флангові захисники та півзахисники повинні швидко переключатися з оборони на атаку, що вимагає спеціальних вправ, спрямованих на зміну ігрових ролей гравців флангових амплуа протягом короткого періоду часу.
- Моделювання ігрових ситуацій – навчально-тренувальні вправи повинні відтворювати типові сценарії: вихід у фланговий простір, створення чисельної переваги на фланзі та напівфланзі, поєднання атакувальних дій флангових футболістів із діями гравців центральної ігрової зони (табл. 1).

Таблиця 1

Узагальнена матриця для навчально-тренувальних програм
гравців флангових амплуа

Вікова / кваліфікаційна група	**Методи (з цифровим компонентом)**	**Очікувані результати**
Юні футболісти-початківці (перший рік занять)	Ігрові вправи з м'ячем у малих групах. Використання мобільних додатків для базової координації (reaction games). Відео з простими прикладами рухів	Формування базових сенсорних відчуттів (м'яч, простір, час. Первинний зв'язок «відчуття → дія». Підвищення мотивації через ігрові цифрові елементи
Юні футболісти з досвідом 2 - 3 років занять	Вправи на вибір між двома рішеннями (передача/ведення м'яча). Використання відеоаналізу простих ігрових епізодів. Онлайн-платформи для тактичних міні-ігор	Розвиток початкового ігрового мислення. Здатність до швидкого аналізу елементарних ситуацій. Усвідомлення ролі у процесі виконання флангових дій
Юні футболісти з досвідом 4 - 5 років занять	прави з варіативними сценаріями. Використання GPS-трекерів для аналізу переміщень. Відеоаналіз з паузами для прогнозування подальших дій	Розвиток антиципації. Здатність розпізнавати повторювані тактичні структури. Формування «банку рішень»
Елітні юні футболісти	Eye-tracking для тренування «стратегії погляду». VR/AR-сценарії для моделювання ігрових ситуацій. Вправи на прогнозування дій суперника	Розвиток аналітичного синтезу. Здатність інтегрувати інформацію з кількох джерел. Прогнозування розвитку епізоду
Кваліфіковані професійні футболісти	Тренування з часовим обмеженням (decision-making under pressure). Використання GPS-даних для аналізу швидкості прийняття рішень. Відеоаналіз з інтерактивними завданнями	Оптимізація співвідношення «швидкість – правильність» мислення. Стабільність у прийнятті рішень у високотемповій грі. Підвищення ефективності флангових дій
Кваліфіковані професійні футболісти міжнародного рівня	Моделювання сценаріїв міжнародних матчів у VR/AR. Використання аналітичних платформ (Instat, Wyscout, Stats Perform) для аналізу суперників. Інтерактивні «ситуаційні блоки» з відтворенням типових дій суперників	Багаторівневий аналіз ігрових ситуацій. Високий рівень адаптації до різних стилів гри. Здатність прогнозувати та змінювати тактику у реальному часі під час офіційної гри

Аналіз спеціальної літератури та ігрової статистики команд високої кваліфікації свідчить, що флангові футболісти здійснюють найбільший обсяг бігової роботи серед гравців усіх інших амплуа. Їхня змагальна діяльність включає:

- Високу інтенсивність переміщень (до 10 - 12 км за матч, з яких значна частина – у режимі високої та максимальної швидкості).
- Велику кількість єдиноборств як у грі в обороні (відбір, перехоплення, підстраховування), так і в атаці (обігрування суперника, створення гольових моментів).
- Ключову роль у побудові атакувальних дій через фланг сучасні тактико-стратегічні схеми (1+4+3+3, 1+3+4+3, 1+4+2+3+1, 1+3+5+2, 1+5+3+2) передбачають активне використання флангових і напівфлангових зон для розтягування та "розхитування" оборони команди суперника.
- Взаємодію з гравцями центральних ігрових зон – флангові футболісти часто виступають ініціаторами комбінацій, що завершуються ударами у площину воріт команди суперника.

Для оптимізації процесу спеціалізованого навчання та спортивної підготовки флангових гравців доцільно застосовувати:

1. Аналітичний підхід до модельних характеристик змагальної діяльності, що дозволить індивідуалізувати та максимально оптимізувати навчально-тренувальний процес футболістів флангових амплуа.
2. Комплексний педагогічний контроль, який включає аналіз ігрової статистики, тестування фізичних якостей та оцінку тактичного мислення.
3. Принцип варіативності – використання різних форматів ігрових вправ (гра 1 в 1, 2 в 2, 3 в 3 на фланзі та при зміщеннях у напівфланг і центральну зону) для розвитку креативності та швидкості прийняття ігрових рішень.

Гравці флангових амплуа у футболі (флангові захисники, латералі, півзахисники, вінгери та нападники, що зміщуються на фланг) є одними із ключових тактичних постатей у сучасних тактико-стратегічних моделях команд з футболу. Їхня змагальна діяльність поєднує:

- високий обсяг бігової роботи (10 - 12 км за матч, з яких 20 - 25% у зоні високої та максимальної інтенсивності);
- часті ривки на дистанції 10 - 40 м (до 40 - 60 прискорень і спринтів за гру у європейських клубних топ-чемпіонатах);
- велику кількість техніко-тактичних дій (ТТД) – від 60 до 90 за матч, залежно від ролі на футбольному полі;
- інтеграцію атакувальних і оборонних функцій – особливо це стосується ігрової діяльності флангових захисників, латералів і півзахисників.

Основними теоретико-методичними акцентами при плануванні та організації навчально-тренувального процесу футболістів флангових амплуа є:

1. Індивідуалізація: модельні характеристики дозволяють створювати персональні програми спеціалізованого навчання та спортивної підготовки флангових гравців.
2. Варіативність: використання різних форматів (гра 1 в 1, 2 в 2, 3 в 3) для розвитку креативності гравців флангових амплуа.
3. Аналітика: інтеграція GPS-даних та відеоаналізу для контролю навантажень.

Таким чином, навчально-тренувальна та змагальна діяльність футболістів флангових амплуа має комплексний характер і вимагає поєднання високої фізичної підготовленості, техніко-тактичної майстерності, тактико-стратегічної універсальності та психологічної стійкості. Системний підхід до організації спеціалізованого навчання та спортивної підготовки гравців флангових амплуа дозволяє підвищити ефективність гри на флангах і забезпечити конкурентоспроможність команди з футболу на сучасному рівні, про що додатково можуть свідчити модельні характеристики гравців флангових амплуа (табл. 2).

Таблиця 2

Модельні характеристики футболістів флангових амплуа

Амплуа гравця	**Середній зріст (см)**	**Маса тіла (кг)**	**Обсяг бігової роботи (км/матч)**	**Прискорення, спринти (кількість/матч)**	**Основні техніко-тактичні дії**
Фланговий захисник	174 - 182	70 - 77	10 - 11	35 - 46	Відбір м’яча, флангові підключення в атаку, прострільні та навісні передачі м’яча
Фланговий півзахисник	176 - 180	68 - 75	10 - 12	39 - 52	Обігрування 1 в 1, навісні передачі, підстраховування
Вінгер	172 - 179	68 - 73	9 - 11	48 - 59	Дриблінг, передачі та удари з флангу, створення моментів
Фланговий нападник	176 - 184	72 - 78	9 - 10	37 - 46	Завершення атак, переміщення на фланзі та зміщення в центр, високий

					пресинг

Гравці флангових амплуа відіграють одну з найважливіших ролей у побудові командної гри у процесі матчу. Основними серед них є:

1. Роль гравців флангових амплуа у побудові командних атакувальних дій і балансі та гармонізації ігрових фаз у процесі гри:

- Створення тактико-стратегічної ширини і глибини атакувальних ігрових побудов своєї команди: розтягування оборони, мінімізація активних дій флангового оборонця суперника, відкриття коридорів для отримання передачі й тактичних забігань у певні ігрові зони.
- Продумані тактичні переходи з різних ігрових фаз: швидке повернення з атаки в оборону, контрпресинг першої лінії флангу, підстраховування центральної зони.
- Інверсійні дії та ротації: інверсія вінгера зі зміщенням у напівфланговий напівпростір, підйом флангового захисника, вінгбека або латераля флангом та ротація з партнером, який грає на цьому фланзі, внутрішнім фланговим коридором, зворотні діагоналі для зміни вектора атаки.

2. Узгодження з ігровими тактико-стратегічними системами і схемами:

- 1+4+3+3 / 1+4+2+3+1: фланг – головний носій ширини гри; фланговий захисник є ключовою фігурою у процесі формування та реалізації захисних, підготовчих та атакувальних дій на своєму фланзі, вінгер – обігрує в ігрових ситуаціях 1 в 1, виконує удари у площину воріт і замикає навісну або прострільну передачу партнера на дальній стійці воріт команди суперника.
- 1+3+4+3 / 1+3+5+2: широко розташовані флангові півзахисники виконують двовекторні ролі (додатково виконують функції вінгбеків), флангові центральні захисники у підйомі в атаку забезпечують прогресію і просування вперед за допомогою передач м'яча і підстраховують партнера на фланзі.
- 1+5+3+2: пресинг і власне оборонна гра: фланг задає напрямок пресингу (відкрита сторона), «коридорна» оборонна структура мінімізує контратаки через послаблення захисту, пов'язаного з участю вінгера або флангового півзахисника в командних атакувальних діях.

Прикладами основних тактико-стратегічних індикаторів (сезони 2020/21 - 2024/25 рр., топ-5 клубних європейських ліг (Англія, Іспанія, Італія, Німеччина, Франція), узагальнення клубних звітів провідних європейських футбольних клубів) є:

- Частка атак через фланг: переважно 40 - 55% від загального масиву позиційних атак у тактико-стратегічних моделях 1+4+3+3 та 1+4+2+3+1.
- Кількість передач у напівпростір (напівфланг) з флангу: 8 - 15 за матч (в основному, це команди з домінуванням у володінні м'яча).
- Середня довжина навісних передач у штрафний майданчик: 18 - 25 м; успішність – 25 - 35% у залежності від якості завершення та структури гри оборонних побудов команд.

Проблематика ігрового мислення:

- Співвідношення «швидкості» та «правильності» мислення є ключовим питанням.
- Дослідження у цій сфері залишаються обмеженими та фрагментарними.

Загальні характеристики мислення:

- Опосередковане та узагальнене відображення дійсності.
- Нерозривний зв'язок із практикою (практика як джерело і стимул).
- Опосередкованість: використання мови та попереднього досвіду.
- Узагальненість: виокремлення спільних ознак явищ.

Емпіричні дослідження (приклад дослідження змагальної діяльності Ліонеля Мессі):

- Встановлено залежність між рівнем майстерності та «стратегією погляду».
- У гравців високого класу стратегія зорового контролю ефективніша.

Припущення: Ліонель Мессі аналізує сильні сторони своєї команди та слабкі місця команди суперника.

- Результат: оптимальний вибір дій у конкретному ігровому епізоді.

Паралелі з іншими видами діяльності:

- Аналогія з шахами («теорія уламків»): запам'ятовування не окремих позицій, а ігрових конфігурацій [2].

Мислення і мова:

- Кожна складна думка супроводжується внутрішніми мовними процесами.
- Експериментально підтверджено активність мовних аналізаторів під час мислення.

Значення мислення:

- Забезпечує наукове пізнання, прогнозування, практичне оволодіння закономірностями.
- Є основою свідомої діяльності та орієнтації у реальному світі.

Суспільна природа мислення:

- Спирання на досвід попередніх поколінь.
- Використання створених ними засобів (мова, наука, інструменти узагальнення).
- Зумовленість суспільними потребами та характером пізнавальних завдань.

Ключовими акцентами для гравців флангових амплуа при такому підході є:

- Сканування футбольного поля перед прийомом м'яча → розвиток «стратегії погляду».
- Антиципація рухів суперника → вправи 1-в-1 з варіативними сценаріями.

- Швидкість прийняття рішень → вправи з часовим обмеженням.
- Узагальнення ігрових підходів → формування «банку рішень» для типових ситуацій.
- Мовна інтеграція → використання внутрішньої та зовнішньої вербалізації для закріплення тактико-стратегічних моделей ведення гри (табл. 3).

Таблиця 3

Тактико-стратегічне мислення гравців флангових амплуа у футболі

Категорії мислення гравців флангових амплуа	**Характеристика мислення гравців флангових амплуа**	**Приклад з практики футболу**	**Застосування у навчально-тренувальному процесі та змагальній діяльності**
Проблематика ігрового мислення	Баланс «швидкість vs правильність» рішень	Швидке рішення: пострільна передача у штрафний майданчик замість дриблінгу чи обігрування	Вправи з часовим обмеженням для прискорення прийняття рішень. Тренування сканування футбольного поля перед прийомом м'яча; вправи на орієнтацію у просторі та часі
Загальні характеристики мислення	Опосередковане та узагальнене відображення. Зв'язок із практикою. Використання мови та ігрового досвіду	Вибір стандартного рішення у типовій ігровій ситуації (наприклад, навісна передача після обігрування суперника)	Формування «банку рішень» для типових ігрових епізодів. Відчуття і сприймання (м'яч, простір, час). Інформація у пам'яті. Глибинне розуміння гри через використання вправ на удосконалення ігрового мислення
Паралелі з іншими видами діяльності	Аналогія з грою в шахи: запам'ятовування конфігурацій	Запам'ятовування типових розташувань і переміщень суперників у захисті	Вправи на відтворення ігрових моделей (позиційні ігри)
Мислення і мова	Внутрішня мова супроводжує думку. Активність мовних аналізаторів	Гравець внутрішньо «проговорює» варіанти дій («передача», «обігрування»)	Використання зовнішньої та внутрішньої вербалізації для закріплення тактико-стратегічних моделей гри
Значення мислення	Забезпечує процес прогнозування і є основою свідомої діяльності	Передбачення руху суперника і вибір ігрових контрдій	Тактико-стратегічні вправи з антиципації ігрових дій суперника (1 в 1, 2 в 2)
Прогностична функція мислення	Передбачення розвитку подій на футбольному полі	Передбачення руху суперника при обігруванні 1 в 1	Вправи на розвиток антиципації: тренування реакції на зміну траєкторії суперника
Суспільна природа мислення	Спирання на досвід і знання попередніх поколінь гравців флангових амплуа у футболі	Використання усталених тактико-стратегічних моделей гри	Інтеграція історико-аналітичних прикладів у процес спеціалізованого навчання гравців флангових амплуа; аналіз гри провідних гравців флангових амплуа (латералів, фулбеків, вінгерів)

Основними вимогами змагальної діяльності гравців флангових амплуа згідно ігрових зон і типів тактико-стратегічних дій є (табл. 4):

Таблиця 4

Основні вимоги згідно ігрових зон і типів тактико-стратегічних дій до гравців флангових амплуа

Зона футбольного поля	**Тип техніко-тактичних дій**	**Ігрові метрики**	**Цільові орієнтири (еталонні)**	**Інтерпретація**
Високий фланг (зона 3)	Навісні/пострільні передачі у небезпечні зони	Точність доставки м'яча у небезпечні зони	30 - 40% точності; 6 - 12 спроб/матч	Різниця між вчасністю навісних передач
Напівпростір (зона 2.5)	Підготовчі передачі/прогресії та просування м'яча	Найвищий рівень точності ігрових дій	80 - 88% при низькому пресингу; 70 - 78% під тиском	Якість позиційної атаки за участю гравців флангових амплуа
Середній фланг (зона 2)	Гра 1 в 1 як показник індивідуальної майстерності	Успішність мікродуелей	50 - 65% для вінгерів; 45 - 55% для півзахисників	Ізоляційні накривання гравців команди суперника та створення гольових моментів біля воріт суперника

Низький фланг (зона 1)	Відбір/ перехоплення	Виграні мікродуелі з гравцями команди суперника	4 - 7 відборів/ матч; 2 - 4 перехоплення/ матч	Надійність флангового захисника (фулбека)
Перехід (атака → оборона)	Повернення в оборонні побудови	Час до рест-структури	≤6 сек (еліт-рівень), ≤8 сек (високий рівень)	Запобігання контратакам команди суперника

Примітка. За даними узагальнення методичних стандартів та практик платформ Opta/Stats Perform (трекінг реального часу та історико-аналітичні показники), опис спектру даних (асоціації та федерації футболу, професійні футбольні клуби, медіа), а також довідкові огляди ринку даних і постачальників інформації (Opta, Wyscout, Stats Perform, InStat)

Розробка системи навчально-тренувальних засобів для гравців флангових амплуа повинна ґрунтуватися на принципі контролю ігрового простору у флангових та напівфлангових зонах. Це передбачає поєднання високого рівня фізичної підготовленості, розвитку швидкісного мислення та формування навичок прийняття швидких і правильних рішень у динамічних ігрових ситуаціях.

ВИСНОВКИ

1. Наукові дослідження підтверджують, що сучасний футбол вимагає від гравців флангових амплуа не тільки високих фізичних кондицій, а й здатності до миттєвого тактико-стратегічного реагування. Вони є ключовими носіями креативного потенціалу команди як у фазах атаки, так і оборони й підготовчих тактико-стратегічних дій.

2. Відбір гравців на флангові позиції має здійснюватися не ізольовано, а у контексті загальної стратегії гри футбольної команди. Це означає, що критерії селекції повинні враховувати не лише індивідуальні техніко-тактичні якості, а й здатність інтегруватися у колективні ігрові моделі.

3. Підсумковий результат у футболі значно перевищує просту суму індивідуальних дій гравців. Тому ефективність гравців флангових амплуа визначається не лише їхніми особистими характеристиками, а й здатністю створювати синергію з іншими амплуа, забезпечуючи баланс між атакувальними та оборонними фазами. Результативність гри флангових футболістів визначається не лише їхньою індивідуальною майстерністю, а й здатністю створювати синергію з іншими амплуа. Це вимагає від тренерів формування у гравців здатності до багатофункціональної гри та швидкої адаптації до змін тактичного малюнка.

4. Сучасна методика навчання та підготовки гравців флангових амплуа повинна базуватися на інтеграції індивідуальних і командних завдань. Організація навчально-тренувального процесу має враховувати специфіку ігрових функцій футболістів цих амплуа, що поєднують оборонні та атакувальні дії, а також потребують високої інтенсивності гри у флангових і напівфлангових зонах. Ефективність організації визначається чітким плануванням навчально-тренувальних циклів, балансом між загальною фізичною підготовкою та спеціалізованими вправами, спрямованими на розвиток швидкісно-силових якостей, координації й тактико-стратегічної гнучкості.

5. Проведення навчально-тренувальних занять із гравцями флангових амплуа має ґрунтуватися на принципі моделювання ігрових ситуацій. Це передбачає використання вправ, що відтворюють типові сценарії гри: швидкі переходи з оборони в атаку, створення чисельної переваги на фланзі, організація підключень флангових захисників до атакувальних дій. Важливим є поєднання індивідуальних завдань (наприклад, відбір м'яча, ведення єдиноборств, виконання навісів) із колективними (взаємодія з центральними півзахисниками, форвардами, страхування партнерів у захисті).

6. Ефективність навчання та спортивного відбору гравців флангових амплуа визначається якістю науково-методичного супроводу. Доцільним є використання:

- ✓ системи тестування для оцінки фізичних, техніко-тактичних і когнітивних характеристик гравців;
- ✓ аналітичних інструментів (відеоаналіз, GPS-моніторинг, інтерактивні дошки) для відстеження динаміки розвитку;
- ✓ методологічних моделей навчання, що поєднують класичні принципи спортивної підготовки з інноваційними підходами (когнітивно-тактичні тренінги, ігрові симуляції, моделювання складних ігрових ситуацій).

7. Відбір гравців на флангові позиції не може обмежуватися лише антропометричними чи фізичними показниками. Він має враховувати комплекс чинників: техніко-тактичний арсенал, когнітивні здібності (швидкість прийняття рішень, просторове мислення), психологічну стійкість та здатність до інтеграції у командні моделі гри. Таким чином, спортивний відбір набуває системного характеру, де поєднуються кількісні та якісні критерії.

8. Гравці флангових амплуа займають у сучасному футболі важливі тактико-стратегічні позиції, а їх спеціалізоване навчання, спортивна підготовка та відбір потребують комплексного підходу, що поєднує організаційні, методичні та науково-аналітичні інструменти.

9. Розроблені підходи до організації, проведення та науково-методичного забезпечення навчання гри й спортивного відбору футболістів флангових амплуа можуть бути використані у системі дитячо-юнацького футболу, професійних академіях та національних збірних командах з футболу. Це сприятиме підвищенню якості навчання і підготовки гравців, формуванню конкурентоспроможних команд та зміцненню позицій українського футболу у контексті зростання спортивної конкуренції на світовій арені.

Практичні рекомендації.

1. Організація навчально-тренувального процесу гравців флангових амплуа:

✓ Структурованість і планування: формувати макроцикли, мезоцикли та мікроцикли з урахуванням специфіки гравців флангових амплуа (висока інтенсивність, повторювані спринти, часті зміни напрямку).

✓ Індивідуалізація: створювати персональні траєкторії розвитку для латералів і вінгерів, враховуючи їхні антропометричні, технічні та когнітивні особливості.

✓ Інтеграція з командною моделлю: навчання має бути пов'язане з тактичною структурою команди (наприклад, роль латераля у схемах 1+4+3+3 чи 1+5+3+2).

✓ Мультифункціональність: готувати гравців до виконання подвійних завдань – оборонних і атакувальних, з акцентом на швидке перемикання між фазами гри.

2. Проведення навчально-тренувальних занять:

✓ Моделювання ігрових ситуацій: використовувати вправи, що імітують типові сценарії – швидкі флангові прориви, навіси, підключення захисників у атаку, створення чисельної переваги.

✓ Поєднання індивідуальних і групових завдань: удосконалювати не тільки техніку (удари, навісні передачі, ведення м'яча), а й взаємодію з гравцями інших амплуа: центральними півзахисниками, нападниками та, навіть, воротарем.

✓ Розвиток когнітивних навичок: включати вправи на швидкість прийняття рішень, просторове мислення, орієнтацію під тиском суперника.

✓ Контроль навантажень: застосовувати GPS-моніторинг і біомеханічний аналіз для запобігання перевантаженням, особливо у гравців, які виконують великі обсяги бігових змагальних навантажень.

3. Науково-методичне забезпечення:

✓ Система тестування: впроваджувати регулярні комплексні тести (фізичні, техніко-тактичні, когнітивні, психологічні) для об'єктивної оцінки потенціалу гравців.

✓ Аналітичні інструменти: використовувати відеоаналіз, інтерактивні дошки та статистичні моделі для відстеження прогресу та порівняння з еталонними показниками.

✓ Методичні модулі: розробляти навчальні програми, що поєднують класичні принципи спортивної підготовки з інноваційними підходами (ігрові симуляції, VR-тренінги, когнітивні вправи).

✓ Критерії відбору: формувати багатофакторні профілі гравців, які включають не лише фізичні дані, а й тактико-стратегічну гнучкість, психологічну стійкість та здатність до командної інтеграції.

Література

1.Дулібський А. Спортивний відбір у системі багаторічної спеціалізованої освіти футболістів. - / Андрій Дулібський // - *Спортивна наука України: Електронне наукове видання*. – Львів, 2015. №4 (68). С. 28 - 35. – Режим доступу: http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/340/329.

2.Дулібський, А. (2020). Спортивний відбір у футболі як раціональна система педагогічного пошуку обдарованих людей у галузі спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (8(128), 54-60. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).13

3.Дулібський, А. (2025). Спортивний відбір у футболі як тривалий педагогічний процес. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (2(187), 73-81. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.02(187).14

4.Дулібський, А., Чеховська, Л., Карапінка, Н.-Ю. І., Скотаренко, В., & Поліщук, Т. (2025). Спортивний відбір і селекція до професійних футбольних клубів та національних збірних команд на основі результатів виступів в офіційних змаганнях ФІФА та УЄФА (2020/2021 - 2024/2025 рр.): аналітичне дослідження змагальної діяльності національної збірної України з футболу та провідних українських клубів у міжнародних турнірах. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (9(196), 95-104. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.09(196).19

5.Дулібський, А.В., Масол, В.В., Колобич, О.В., Згоба, В.Л., & Скотаренко, В.О. (2025). Основи спеціалізованого навчання і спортивної підготовки гравців центральної захисної ланки у процесі спортивного відбору футболістів. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (11(198), 45-53. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.11(198).09

6.Michels R. Team Building: The Road to Success / R. Michels: Cardinal Publishing Group, 2001. 298 p.

7.The Future Game. The Football Association Technical Guide for Young Player Development / The Football Association. London, 2010. 275 p.

8. FIFA Official site: https://www.fifa.com/

References

1.Dulibskyy A. Sportyvnyi vidbir u systemi bagatorichnoji spetsializovanoji osvity futbolistiv. - [Sports selection in the system of long-term specialized education of football players]. Sportyvna nauka Ukrainy: Elektronne naukove vydannja. L'viv, 2015. №4 (68). С. 28 - 35. Access mode: http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/340/329.

2. Dulibskyy, A. (2020). Sportyvnyi vidbir u futboli iak ratsionalna systema pedagogichnogo poshuku obdarovanykh liudei u galuzi sportu. - [Sports selection in football as a rational system of a pedagogical search talented people in the sports industry]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Vyp. (8(128), 54-60. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).13.

3. Dulibskyy Andriy. (2025). Sportyvnyj vidbir u futboli jak tryvalyj pedagogichnyj protses. - [Sports selection in football as a long-term pedagogical process]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Vyp. (2(187), 73-81. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.02(187).14.

4. Dulibskyy Andriy, Chekhovska Liubov, Karapinka Nazariy-Yuriy, Skotarenko Volodymyr, Polishchuk Tetyana. Selection for Professional Clubs and National Teams Based on Performance Outcomes in Official FIFA and UEFA Competitions (2020/2021–2024/2025): An Analytical Study of the Competitive Activity of the Ukrainian National Football Team and Leading Ukrainian Clubs in International Tournaments. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Vyp. 15, (9(196), 95-104. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.09(196).19

5. Dulibskyy Andriy, Masol V., Kolobych Oleh, Zgoba Viktor, Skotarenko Volodymyr. Osnovy spetsializovanogo navchannia i sportyvnoji pidgotovky gravtciv tsentralnoji zahysnoji lanky u protcesi sportyvnogo vidboru futbolistiv. - [Fundamentals of specialized training and sports training of central defences players in the process of sports selection of football players]. - Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Vyp. 15, (11(198), 45-53. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.11(198).09

6.Michels R. Team Building: The Road to Success / R. Michels: Cardinal Publishing Group, 2001. 298 p.

7.The Future Game. The Football Association Technical Guide for Young Player Development / The Football Association. London, 2010. 275 p.

8. FIFA Official site: https://www.fifa.com/

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.12(199).15

Дьоміна Жанна
https://orcid.org/0000-0002- 8315-6590
кандидат педагогічних наук, професор,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,м. Київ
Плющакова Олена
https://orcid.org/0000-0003-4144-118X
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ

НАУКОВА ЕТИКА ТА АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО ЯК СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті обгрунтовано важливість формування науково-дослідницької компетентності як ключового завдання підготовки здобувачів наукового ступеня у галузі освіти (фізична культура), окреслено значення наукової етики та академічного письма у структурі підготовки наукових кадрів вищої категорії у сфері фізичної культури. Показано, що наукова етика у необхідною умовою здійснення науково-дослідницької діяльності у сфері фізичної культури, що органічно поєднує загальні етичні норми наукових досліджень із педагогічною специфікою дитячо-молодіжного контингенту. Розкрито основні етичні проблеми наукових досліджень у фізиній культурі та шляхи їх усунення. Визначено важливість навичок академічного письма, що загалом полягають у здатності усно й письмово презентувати результати власного наукового дослідження та вирішувати практичні завдання науково-професійної діяльності. Представлено ключові навички академічного письма та роль допоміжних спеціальних інструментів при підготовці письмової наукової продукціїта усної презентації результатів дослідницької роботи.

Ключові слова: *наукова етика, академічне письмо, науково-дослідницька компетентність, здобувачі освіти, наукові кадри, науково-педагогічна діяльність, наукові дослідження, цифрові інструменти.*

Zhanna Domina, Olena Pliushchakova. Scientific ethics and academic writing as a component of training scientific personnel in the field of physical culture. *The article substantiates the importance of developing research competence as a key task in the training of candidates for academic degrees in the field of education (physical culture) and outlines the significance of scientific ethics and academic writing in the structure of training senior scientific personnel in the field of physical culture.*

It is shown that scientific ethics is a necessary condition for conducting research activities in the field of physical culture, which organically combines the general ethical norms of scientific research with the pedagogical specifics of the child and youth contingent. The basic principles of compliance with scientific and professional ethics are described. The main ethical problems of scientific research in physical culture and ways to eliminate them are revealed.

The importance of academic writing skills is determined, which generally consist in the ability to present the results of one's own scientific research orally and in writing and to solve practical tasks of scientific and professional activity. Key academic writing skills and the role of auxiliary special tools in the preparation of written scientific products and oral presentation of research results are presented. The advantages and disadvantages of using AI tools in scientific research have been demonstrated.

Keywords: *scientific ethics, academic writing, scientific and research competence, students, scientific staff, scientific and pedagogical activity, scientific research, digital tools.*

Постановка проблеми. Невід'ємним аспектом підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації у сфері фізичної культури (науково-педагогічних та наукових працівників закладів вищох освіти та нукових установ) є наукова та професійна етика. Етика науково-педагогічних досліджень є фундаментальним складником професійної діяльності у сфері фізичної культури, вона визначає моральні принципи, норми та правила, яких мають дотримуватися дослідники під час роботи з контингентом дітей та молоді закладів освіти. Етичні норми в науково-педагогічних дослідженнях з